

שמעתא עמיקתא

גליון ר"נ / פרי יתרו / היתשעיון
קהילת ((חניכי הישיבות)) - רמת ב'

האם יש להימנע מאכילת תותים משום חשש תולעים

א. חיוב בדיקת פירות וירקות מתולעים. ב. גדר מיעוט המצוי. ג. נגיעות בתות שדה. ד. ביטול תולעים שאינן לסוג. ה. תולעים שניתן להסירם רק ע"י הפסד חלק מהפרי. ו. ביטול ע"י הלעיסה. ז. פרי שאינן לבדוק.

א. חיוב בדיקת פירות וירקות מתולעים

במבואר בשו"ע (סי' פד סעי' ח) שיש חובה לבדוק מיני פירות שדרכם להתליע בהם מחוברים את כשהם תלושים וע"י משייכ' בס"ד בזה באורך בגליון צ"ב.

ועיניין בשו"ע (סי' קט) ובש"ך (סי' קט) שחובת הבדיקה אינה חלה אלא היכא דאיכא מיעוט המצוי של פירות מתולעים באותו מין. וכתב הרמ"א (סי' ח) דבכה"ג לא סגי בבדיקת רוב פירות המונחים לפניו, אלא צריך לבדוק כולם. וביאר בש"ך (סי' קט) שיש חובה לבדוק כל פירות מתולעים על בדיקת הרוב, ודומה לבדיקת הריאה ביו"ד סימן ל"ט סעי' ב'. וע"י עוד בש"ך (סי' קט) שיש חובה לבדוק בדיקה במקום מיעוט המצוי היא מדרבנן. וכן נקטו הפמ"ג (סי' ח) וא"א סי' ק"א וסי' נה א"א סי' ק"א, המ"ב (סי' נה סי' ק"א) והכה"ח (יו"ד שם אות ה).

ב. גדר מיעוט המצוי

ונחלקו הפוסקים לענין גדר מיעוט המצוי, דעת הריב"ש (סי' קצא ד"ה גם מש"ס) "שהוא קרוב למחצה, ורגיל להיות". אולם במשכנות יעקב (סי' יז) כת' דהוא חלק א' מעשרה. וכן פסקו המהרש"ם (דעת תורה יו"ד סי' לט סי' א), הגריש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' קט) (ד"ר אמנוה מע"ש פתחה צה"ל אות מח). והגרש"א זצ"ל (בדיקת מיעוט ע"מ 179 שאלה א) נקט שטוב להחמיר כשיעור זה. וע"י משייכ' בס"ד בכל זה בשמעתא עמיקתא גליונות צ"ב ור"צ.

אלא דלא נתבאר בש"ס ופוסקים מה היא הכמות של המאכל שיש בו חשש תולעים שיחשב מיעוט המצוי, שהרי מסתבר שאת המצוי בכמות גדולה לא אפלים בשו"ע (בדיקת מין כהלכה ע"מ 117 ג' אות 4) דתלוי בכמות שרגילים לקנות אם שק או שקית ואם מבשלים כמות גדולה (כגון במלוח) מתחשבים בכמות כולה ולא הולכים לפי המנות שמחלקים לכל סועד בנפרד. וע"י עוד

ג. בדיקת המזון כהלכה (כגון במלוח) מתחשבים בכמות כולה ולא הולכים לפי המנות שמחלקים לכל סועד בנפרד. וע"י עוד

ב. נגיעות בתות שדה

והנה בתות שדה שרי קיימת נגיעות של "טריפסיים" קטנים מאוד המסתתרים בתוך השקעים שעליו ואינם יורדים בשטיפה רגילה. הנגיעות היא בכ- 20% (אלא שנתון זה הוא ע"פ בדיקה של תותים מרובים ע"י מעבדה, ולפי המבואר בסוף אות ב' אין הדבר קובע שיש מיעוט המצוי לקונים כמויות קטנות בביתם וכדו').

והנה יש מומחים בניינים שאינם שטוענים שכ"ן שתולעים אלו אינם מסתתרים לגמרי ניתן להסירם על ידי שטיפה כד"ן (ואף המיעוט שאינו מצוי שמחופר בפרי יוצא ע"י תהליך זה) והיינו דלאחר חיתוך עלה שבראש התות עם קצת מבשר הפרי, הוא לשרותם במים עם מעט חומר ניקוי ל-3 דק', ולאחר מכן לשטוף היטב אחד אחד תחת זרם מים חזק, ולאחר מכן מותר הוא באכילה.

אולם מומחים אחרים טוענים שיש תולעים המסתתרים לגמרי אחורי השקעים ופעמים שאינם יורדים ע"י שטיפה זו, ועל כן לדעתם יש להוסיף לשטוף עוד פעמיים ואח"כ לטחון או לבשל התותים שע"י זה תולים שהתולעים הנשארות התרסקו או נימוחו ובטלים (וע"י בגליון ק"ע לענין היתר ריסוק פירות מתולעים), או לקלף שכבה דקה מהפרי מכל צדדיו (כולל חריצים שעליו) ולשטוף היטב במים לאחר הקילוף, ע"כ. ונמצא שא"א לאכול הפרי בדרך הנאתו אלא לאוכלו טחון או ע"י קילוף קל על ידי מפסיד חלק חשוב מהפרי.

אלא דלפי טענתם יש לדון דאדרבה כיון שאין אופן להסיר תולעים אלו (רק ע"י הפסד מהפרי) הם בטלים בפרי שמסתתרים בתוכו ומותרים באכילה, וכמו שיתבאר בס"ד.

ד. ביטול תולעים שא"א לסוג

איתא בע"מ (טו-טז) איבעיא להו עכבר שפגל שפגל חומץ מאי, א"ל רב הלל לרב אשי הוה עובדא בר ב כהנא, ואסר רב כהנא, א"ל הוה אימרטוטי אימרטא (התרסק), ע"כ. ופרש"י (שם ד"ה אימרטוטי) דאימרטוטי אימרטא לחתיכות דקות קטנות ושרץ איסורו כבעדשה כטומאתו וחיי' דלמא בולע חתיכות שרץ בחדו חומץ, ע"כ. מבואר דאע"פ דבעלמא קיי"ל דאיסוריה בטלים ברוב או בששים, שרץ מרוסק אינו בטל דחיי' שיעגע באיסור.

ועיניין ב"ן (ע"ז ב): ברי"ף ד"ה הוה (הוא שפגל) רש"י למה העמיד דברי הש"ס בחי' שרצים דוקא, דהא אף בשאר איסורין יש לחוש לפחות מכזית דהא ח"ש אסור מה"י. ותו קשיא אי משו"ה אמאי אסריה רב כהנא, יעבידנו במסנת ויתירנו, ע"כ. ובאמת הרשב"א (תה"א בית ד שער א) כת' ע"פ רש"י דלאו דוקא שרצים המובדלן, אלא אפי' שאר האיסורין שנתערבו ביין וחומץ ושמן וכיוצא ב"ה יש לחוש אפי' לפחות מכזית, שהרי חצי איסור מה"י, הילכך לעיניה במסנת ולשתת, ע"כ. נמצא לדעתו לחמיר בכל האיסורים יבשים מעורבים ביעור לח, שאם אי אפשר לסננא אסורים. (ורש"י שג"ל כתב להתיר ע"י סינון י"ל דס"ל שהש"ס מייירי בגוונא דא"א לסננו. וכן מבואר בטור (רס"י קד). עיניין בב"י (שם). וע"י בריטב"א (שם ד"ה וכברא) דאם אינו מסוגן א"א ביטול ואיכא משום איסורא דא"ו. אולם בא"ח (שער לב סי' ט-ט) כת' דדין זה הוא דוקא במשקה לפי שאפשר לסננו הו"ל כדבר שיל"מ, ע"כ. ומשמע דהוא מדרבנן כדן דבר שיש לו מתירין.]

ועיניין בב"י (שם) שמבואר נמי מהרשב"א דדוקא כשהאיסור נפל תוך משקה אמרינן דאינו בטל, אבל לא בהתערב בהיתר יבש. אולם הדרכי משה (שם אות א) כתב שמהטור והב"י אינו נראה כן. [ע"י בב"יאוור הגר"א (סי' קד אות ו) שכת' דמאכל עב כרעט עבה נחשב דבר לח כיון שאינו עומד בפניו, ע"כ. מבואר דכל שהמאכל אינו עומד אלא ע"י כלי בכלל דבר לח הוא. וכעין זה מבואר באג"מ (או"ח סי' ע"ד ביטול א"א)].

ולחלכה נחלקו הפוסקים, דעת הרמ"א (שם אות א) והב"ח (אות א) דדוקא בשאר איסורו אפילו נפלו לרוטב והוא ניכר, אם אינו יכול לבררו בטיל. ועיניין בב"ח שכן מוכח מהטור שסתם בסי' ק"א דבריה שנתסקה בטלה, ע"כ. וכ"כ הדרישה (אות א) בשם המהרש"ל.

אלא דעיניין בדרישה (שם) שז"ב כתב דיש לחלק בין מין במינו למין אחר מינו, כלומר בתערובת מין באינו מינו שהאיסור ניכר ואי אפשר לבררו מחמירין (שם א) אפשר לבררו משלקו (שר), וש"כ במינו. [וע"י בפמ"ג (מ"ז סי' א) שכת' דר"ל כגון עוף טמא עם טהור ששוין במראה, ולזה קורא דרישה במינו]. והסכים לדבריו הט"ז (שם סי' א), ועיניין שמיסק דביבש בלח וכן ביבש ביבש כל שאפשר לסננו אינו בטל, ואם א"א לסננו ביבש בלח אינו בטל, וביבש ביבש בטל. וכן דעת היד יודיה (פ"ה סי' ה). [אלא דע"י בפמ"ג (שם) שכת' לדעת הט"ז יבש ביבש כל שניכר האיסור במראית העין אלא שאינן לבררו וקטנותו לטל מה"י].

אולם הש"ך (סי' א) וקה"ק (שם) כתב דלעולם כל האיסורים שהם בכזית בטלים, פרט לכה"ג משרץ דאינו בטל ביבש ביבש מטעם בריה, משום דגזרו רבנן ביה דחיי' דשמא יפגע בממשותו כעדשה ואתי לדידי חיוב דא"ו, כי היכא דאשכחן דגזרו במשרה דלא בטיל, ע"כ. [וע"י בפ"ח (סי' א) ובחז"א (יו"ד סי' ל סי' א) שפירשו דס"ל לשרץ דאינו בטיל ודאיסוריה אף כי יפגע בממשו של איסור א"ו בכך בלח, דכיון שאינו יכול לסננו הו"ל כיבש ביבש דוקא ח"ד בתרי בטיל (והאיסור נהפך להיות), ע"כ. ולכאורה קצ"ע שהרי ממשותו דש"ס משמע דבחי"ב נמצא פוגע באיסור תורה, וא"א ח"ד חשושי הלכך].

אמנם הפ"ח (סי' א) דחה דברי הרמ"א והש"ך ודעימייהו, מחמת שאיסור הניכר אין לו ביטול כלל אפי' א"א לסננו, וע"כ אין היבש ומבטל בלח מניח שהלח לא מילחף ביבש ואינו נבלל בתוך הלח ומיכ"ר ע"י משיש בידיים בתבשיל רגיש במשן של איסור ותיכרה והו"ל איסור הניכר שאין לו ביטול, וע"כ עכבר וכיוצא שפגל לחומץ ונתת אין לו תוקן אלא בשנינו, אבל נפל בתבשיל שיש בו גם חתיכות בשר של היתר דקות דמערבי עם החתיכות ע"כ עכבר ולא מיכריה איהו של איסור ואיזה מהן של היתר, אם יש רוב חתיכות של היתר הכל שרי, ע"כ. והסכימו לדבריו הפ"ח (סי' א) והגר"א בב"יאוור (אות ב), ועיניין שסקטו כן בדעת הט"ז. וכן דעת הח"כ"א (כלל ט"א אותיות א-ג), ומ"מ הביא מהמנחת יעקב (כלל פ"ה אות נ) שבמקום הפ"ס"מ יש לסמוך על הרמ"א. וכן החזו"א (יו"ד סי' ל סי' ג) וסי' יד סי' ו ד"ה ושיעור) הסכים להפ"ח דכל שיהיה ניכר במראה או כשיפגשו אינו בטל, וא"כ עסקה לבררו.

וע"י בהגהות הגר"פ בשו"ת חות יאיר (סי' קה) דאף לדעת הט"ז (שם) ליכא מניעת ביטול רק היכא שהאיסור ניכר במראית עין אלא שא"א לבררו מצד דקותו וקטנותו, אבל היכא שא"א להכיר האיסור דאף כשיבוא לידו וישים בו עינו לא יבין אם הוא האיסור או לא שפיר מבטל. וע"י עוד במנחת כהן (ח"ב פי"ג סד"ה והנה בעל הט"ז) ובחז"א (ביאורים סי' א וחי' סי' ב). [וע"י בחכמ"א (שם) שכתב דכל שיכול להכיר ויבין ע"י טורח גדול לא מתבטל, וכן מבואר במהר"ל (החדושי סי' ס) ובח"ס (יו"ד סי' רעז). אולם בערוה"ש (סי' ק אות ז) מבואר להדיא דבמקום טורח גדול איכא ביטול. וכן דעת הגרש"א זצ"ל והגרש"א זצ"ל (בדיקת המזון ע"מ 134 ד"ה ומרן). וכן נראה דעת היד אליהו (סי' פח). ומסתבר דהכל לפי הענין. וע"י בב"י השלחן (ע"מ קה). וכמו כן באופן שרק מומחה יכול להכיר האיסור, עיין בחי"ק"ל (ח"א יו"ד סי' צד) שצייד שבטל. והביאו הדרכ"ת (סי' קט סי' לט). ועיין במשנה השלחן (ח"א יו"ד סי' קט). וה"ה בני"ד].

מבואר מהרמ"א הני"ל דאיסור שא"א לסננו ולהפרידו מההיתר בטל. ואף לדעת הפ"ח ודעימיה החולקים על הרמ"א היינו כי איסור הניכר במימוש דים או במראה או בפיו אינו בטל, אבל בלא"ה בטל מה"י.

היוצא מבית הכסא האם צריך ליטול ידיו ג"פ מכל

כתב המרדכי (פ"ח דברכות סי' קצ"ד) - ואלו שבעה דברים הצריכים נטילה אחריהם, ההולך בין המתים, ההולך מבית המרחץ, הנוטל ספרו, ההולך ממעלים, הנוגע ברגליו, והחופף ראשו, וההולך מבית הכסא.

וכיוצא ב' איתא בתשב"ץ קטן (פסקי מהר"ם מרוטנבורג - סי' רע"ח) ובכל בו (סי' דין ר"ג הל' ג"ט) בשם הר"מ.

[וע"י עוד בשו"ע (סי' קט) איתא במקום ההולך מבין המתים ההולך מבית האבל. ובכל בו א"ע"פ שכתב בריש דבריו ואלו ז' דברים, מנה ר' ו', ונשמט שם ההולך מבין המתים].

ובאורחות חיים (הל' נטילת ידים סי' ק"ד) הוסיף עליהם עוד ב', מי שנגע במת ומי שנגע באמתו.

וכתב עוד האורחות חיים - ואז"ל מי שעשה את מכל אלו ולא נטל, ת"ח הוא תלמודו משתכח, ואם בור הוא יוצא מרדעתו. והן רחיצה אינה צריכה שיעור, ולא כח אדם, ואינו מברך, אלא משום נקיות.

הנה ביאר דהך רחיצה אינה אלא משום נקיון, אולם לא נתבאר בדבריו א' בעי דוקא רחיצה ע"י מים, או דסגי בנקיון אף ללא מים.

ובמרדכי (שם סי' קצ"ג) איתא - ועל הדברים הצריכים נטילה אשר שאלת אם סגי בנקיון בעלמא בלא מים, דבר שא"א להתברר בראיה ברורה אין לעשות פרוקא לסכנתא, וטוב להחמיר ליטול במים. ע"כ. וכן איתא בתשב"ץ ובכל בו הנוכרים.

והביא דבריהם בב"י (סי' ד), וקבעם לדינא בשו"ע (סי' פ"ח) בהז"ל - אלו דברים צריכים נטילה במים, הקם מהמשיה, והיוצא מבית הכסא ומבית המרחץ, והנוטל צפרניו, והחולץ מנעליו, והנוגע ברגליו, והחופף ראשו. וי"א אף ההולך בין המתים, ומי שנגע במת, ומי שמפליא כליו, והמשמש מטתו, והנוגע בכינה, והנוגע בגופו בידו. ומי שעשה את מכל אלו ולא נטל, ת"ח הוא תלמודו משתכח, ואם אינו ת"ח יוצא מרדעתו.

וביאר המג"א (שם סי' ק"ח) במים - ולא במידי דמקו (מרדכי). וכ"כ הט"ז צריכים נטילה - פירוש במים דוקא ולא נקיון בעלמא. וביאר הפמ"ג (א"א שם) דסכנה יש עד שיטול במים.

והנה באורחות חיים מבואר דא"צ ליטול ידיו ג"פ ובכלי, אלא סגי ברחיצה ככל שהיא לטול נקיון.

ובסדר היום (סדר נטילת ידים) כתב - ונראה לי שבכל אלו הענינים אין צריך לערות עליהם מים ג' פעמים, כי לא נזכר עיורו ג' פעמים אלא בנטילת ידים שחרית אבל לא דבר אחר. דבשאר דברים אין חזקת הטומאה גדולה כי אינו אלא דרך עראי, ובשפיכה אחת עליו כראוי מועיל.

והמג"א בסי' ד' (סי' ק"ח) הביא דברי סדר היום. ובסי' ד' (סי' א) כתב מבית הכסא היחיד (קודם אות ג) כי היוצא מבית הכסא צריך לערות על ידיו ג"פ, ואין כולם מטעם בראשית (י' ע"ב). והשיג עליו דדוקא ברוח רעה דשחרית אמרינן בת חורין היא ומקפדת על ג"פ (שבת ק"ט), וא"כ אין ראייה מהוזהר.

וכן פסק הגר"ז (סי' ד' סי' ט) דבכל אלו הדברים א"צ נטילה ג' פעמים.

אולם במקור חיים (לג"ה הכתן תלמיד הגר"ח וויטאל זצ"ל - סי' ד' סי' י"ח) כתב - לא כול הדברים הללו שאמרו חז"ל כי צריכים נטילה, אלא כול הטעם שלהם, ואין כולם מטעם אחד וכו' אבל יש ביניהם הפרש ונפק"מ לענין הנטילה, כי הדברים שהם מפני רוח רעה יותר חמורים ולכן צריך לעשות נטילה מעולה, חוץ מנטילת ידים שחרית שע"י לערות ג"פ ואין נטילן ע"י קרקע ע"י הדברים הנוכרים, מה שאין צריך כן לנטילת היוצא מבית הכסא, דאע"ג כי שורה על ידיו רוח רעה אינה בת מלך וכו' ולכן הרחיצה אע"ג שצריך להיות עד הפרק א"צ כלי וכיוצא אבל צריך לתרוץ כעין ש שחרית, אבל היוצא מבית המרחץ והנוטל צפרניו וכו' א"צ רחיצה ג"פ.

ונראה מדבריו היוצא מבית הכסא בעי נטילה ג"פ אלא שא"צ כלי, והיוצא מבית המרחץ א"צ אפי' רחיצה ג"פ. וכן הבין בא"ח (סי' ק"ח) דאחר שהשיא דברי סדר היום כתב - וכתב בדמשק אליעזר (דף שכ"ו אות ל"א) דצריך להתחילה לנקות בכל החומרות הנוהגים בנט"י לאכילה בלד דהן דברים. אבל בספר מקור חיים (טו) בראשית סי' י"ח) כתב דהיוצא מבית הכסא אף שרוח רעה בין המתים צריך ג"פ אבל לא כלי, אבל היוצא מבית המרחץ ונוטל צפרניו א"צ רחיצה ג"פ. והמג"א (סי' ד' סי' א) נוטה דגם בבית הכסא א"צ ג"פ, וכן משמע בסי' קס"ה. ע"כ.

והמחזיק ברכה (סי' ו) הבין דבריו המקור חיים דאף היוצא מבית הכסא א"צ ג"פ. אולם כתב דחזו"ן לרבנן קשישין שחצו ג"פ.

ואף השל"ה (שער האותיות אות ט' טהרה) כתב דכל אלו הדברים הנוכרים בשו"ע צריך ליהור ליטולם יפה בעיורו ג' פעמים.

[ובכ"ף החיים (לג"ה פלאגי זצ"ל - סי' ח' סי' כ"ו) החמיר מאד דברו וכתב בכל הני צריך שיעור ג"פ, ושיטול כשיעור

ה. תולעים שניתן להסירם רק ע"י הפסד חלק מהפרי

ולפני תולעים זעירות המסתתרות בפרי כמו בנייד וא"א לסלקם י"ל דבטלים לכרוע (לפי הרמ"א כיון שא"א להפרידם, ואף לפ"ח כי זעירים ניכרים). ואע"פ שאפשר לסלקם ע"י הסרת חלק מהפרי מ"מ י"ל דכיון שא"א להפרידם כי אם יחד עם ההיתר א"צ לעשות כן.

ואע"פ שהרמ"א (סי' צח ע"ד) נקט שכל איסור שהתערב ואינו ניכר אם אפשר להסירו ע"י תחבולות חייבים לעשות כן. וע"י **בג' מהרש"א** (שם) שהוא דין תורה, ובפמ"ג כתב בשם הפלתי שהוא מדרבנן. מ"מ כתב הפלתי (שם סי' ק) דאם המאכל מתקלקל בכך של להקל. ואף לדעת הפמ"ג (שם סי' ק) וה"ד יהודה (שם קצ"ד סי' ק) דס"ל דלא חיי' לקלקל המאכל. מ"מ כהני הכא שא"א להפריד האיסור מן ההיתר כל משא"כ שם שמפרידם זה מזה. [ולפ"מ מיושבים דברי היד יהודה שצידד שכל שיש הפסד מההיתר בטל כמבואר בסמוך, וכאן נקט שאף במקום שמתקלקל המאכל יש לעשות כן].

שו"מ **ביד יהודה** (סי' סט סי' ק) קד סי' ק ד"ה רואית) שכת' לענין תולעים הנמצאים תוך סמפונות הכבד שיש להם קצת היתר, דכיון שא"א ללעקן זולת אם נפסיד הרבה מההיתר בטילין, ע"כ. ובדרך זה מצאתי **להגרש"א זצ"ל** (בדיקת המזון כהלכה שא"א ח"א ע"מ 182) לענין ה"ברוקוליי" שהתולעים מכוסים בתוך פירי הירק וא"א להסירם ע"י רחיצה ושפשוף, שאם על מנת להפרידם צריך להפסיד גם מהפרי שגם הם נאכלים, אפשר שבטלן מה"ת, אלא דנשאר בזה בצ"ע, ע"כ. ונ"ד ק"ל יותר דהכא אין בודאי שיש תולעת. ועיין. [ומה שפסק **הרשב"א** (ח"א סי' ק) הובא ב**שו"ע** (סי' פד סי' ט) לענין המוצא תולעים בתבשיל שיש בו ירקות שהרוטב מותר ע"י סינון, אך הירקות אסורים כי א"א לסננם, היינו משום דאינו בטלן מדרבנן מטעם בריה, כמבואר בסמוך].

ו. ביטול ע"י הלעיטה

ואע"פ דבכה"ג י"ל שתולעים אלו בטלים מה"ת אלא שמ"מ מדרבנן אינו בטלן, דבריה שלימה אינה בטילה כמו שפסק **השו"ע** (סי' ק ע"א) אכתי יש לדון משום מתרסקים בשעת הלעיטה ותו לא חשיבי בריה וע"כ בטלים (ואע"פ שהם קטנים מאוד ושמה א"א לועס אותם, מ"מ מרא קטנותם מתרסקים ע"י לעיסת הפרי בפיו). [ועי' **אנשי בידי יהודה** (סי' קד סי' ד"ה מ"ה) הטעם שכתב בהא דתולעים של הכבדים דליכא משום בריה].

ולכאורה יש להוכיח דמהני ביטול בשעת הלעיטה מהא דאיתא **בזבחים** (ע"ה) אמר רש"י לקיש הפיגול והנותר והטמא שבלן כל זה ואכלן פטור, וא"א ירבה מין על חבירו ויבטלנו, שמע מינה תלת, ש"מ איסורין מוטלן זה את זה, וש"מ נותר טעם ברוב לא דאו, וש"מ התראה ספק לא שמה התראה, **ופרש"י** (ד"ה א"א) כד בדיקה הו"ל מתעסק אורחה בפיו נבלל מין לתוך חבירו מיעוטו של זה ברובו של זה ובטל המיעוט ברוב, והבטל בכל מין נוסף על המבטל ונקרא בשמו ונגרע ממנו, וא"א לכון שלא יהא ממין היתר בטל בחבירו יותר ממה שבטל ממין חבירו בו, ונמצא שאין באותו מין כשיעור דבציר ליה שיעוריה. וכן מבואר **בחו"א** (ח"א סי' יד ד"ה ה"ה) דאם התולעת מתמכרת בפיו ע"י לעיסה, כל שנתבטלה ממנו הכרת העין קודם בליעה יש כאן ביטול יבש ביבש און בזה משום בריה, אלא דאסור לעשות כן משום דאסור לכתחלה, ע"כ. וכן צידד **הגרש"א זצ"ל** (הקדמה בדיקת המזון ח"א ע"מ 178). וע"י **בדרכ"ת** (שם) שהביא חולקים ע"ז.

והנה ואין מבטלן איסור לכתחלה שייך רק בודאי איסור כמו שביארנו בגליון ק"ע, וכמו כן דוקא כשמכוון לבטלו אסור ובנייד כיון דמאסי ליה דאין מכוון הוא וכן צידד **הגרש"א זצ"ל** (שם ושאלה ט ע"מ 182). [ובר מן דין ע"י **בשיבת ציון** (סי' ס) שכתב שהאכל פרי שאינו ידוע דשכחיו בו תולעים, אם אוכלו לא בדיקה הו"ל מתעסק אורחה בפיו נבלל מין לתוך חבירו ואם היה בו תולעת הו"ל דבר שאינו מתכוין, ודין מתעסק בחלבים לא שייך כאן כיון שאינו נהנה דטעם תולעת הוא פגום. ודעת **הגרש"א זצ"ל** (בהמ"כ ח"א ע"מ 152 בהגה) שמאכל החייב בדיקה מחמת מיעוט המצוי, וא"א לבדוקו סמכין על סברה זו להחיר לאוכלו ללא בדיקה. וע"י **עוד באבן ישראל** (ח"ו סי' לא), **במנח"ש** (סי' ו ד"ה וי"ה) ו**בתשובות והנהגות** (ח"ד סי' קצ) מש"כ בזה. ולפ"מ יש עוד צד לצרף בבידוי].

ויוצא מזה דתולעים המסתתרות בתוים שא"א לסלקם מהפרי ללא הפסד הפרי עצמו, בטלים מה"ת, וע"י לעיסתו בטלים אף מדרבנן דתולעי התותים מרוב קטנותם דאי מתרסקים ע"י הלעיטה, וע"כ מדי ספק תרסקו לא נפקא שרי לאוכלם ככה"ג מטעם ס"ס כמבואר **בשו"ע** (סי' פד סי' כ) ע"ד פוסקים. (ודעת **הגרש"א זצ"ל** ו**הגר"ב זצ"ל** (בדיקת המזון כהלכה פ"ו מהגה 12) שאם קוצץ הפרי דק דק שבו חלקו ספק התרסק). והארכנו בזה בס"ד בגליון ק"ע. ואע"פ שאין להקל כלל ע"פ צדדים אלו בחובת בדיקת פירות וירקות. מ"מ לענין תות שדה טרי מצינו טעם נכון לסמוך על שטיפה כדן ואין לחוש שמה נשאר איהו תולעת שאינה יוצאת.

ז. פרי שא"א לבדוק

וגדולה מזו נראה דאף ללא טעמים הנ"ל להיתרא מותר לאכול פרי זה אחר שטיפתו. דכיון דלא ניתן לבדוקו ע"י עין רגילה ולא על ידי השרייה שוב אין עליו חובת בדיקה.

וכנה חובת בדיקת פרי זה היא מדרבנן מחמת מיעוט המצוי (דעד 50% נגיעות במין, אינו מחייב בדיקה מה"ת, כנ"ל באות ג), והו"ל שלא ניתן לבדוקו ע"י עין רגילה, י"ל שבכה"ג לא חייבו חז"ל לבדוקו כלל ומותרים באכילה (ואפי' אם אפשר לבדוקם ע"י מכשירים וכדו, מ"מ מן מחויבים בכך כמבואר לעיל באות ז) ו**בשמעתא עמיקתא** גליון צ"ט).

ויש להוכיח כן ממה שמצינו ב**שו"ע** בסימן ל"ט ע"ב ב' לענין בדיקת הריאה שהיא מחמת מיעוט המצוי, שאם הריאה אינה לפנינו הבהמה כשרה ללא בדיקה. וכן י"ל בנייד דהו"ל כאינו לפנינו (ע"י **ברשב"א** (ח"א סי' רעד) שהשווה בדיקת תולעים לבדיקת הריאה). וע"י **במ"ב** (סי' נה סי' לא) שכתב כשיטת הפמ"ג דס"ל שהטעם דלא סמכין דא"ו אחזקה דרבא אע"פ דרוב הנערים מביאים סימנים כשמינים לכלל שנים, משום דמיעוט המצוי שאינם מביאים, ולכן החמירו מדרבנן דא"ו וכמו שמצינו בענין לבדוק הריאה משום מיעוט המצוי של טריפה דא"ו. וכתב **בה"ל** סי' ל"ט (ס"ד"ה או קט) שנער בר מצוה שכתב תפילין ואין לפנינו לבדוקו צ"ע למעשה דהנובי" מ"ת בסימן א' מכשר [א.ה. י"יש שהיקל דלדעתו בזה לא סמכין על הרוב כי אפשר לבררו בקל וע"כ אין אף נגרע לפנינו סמכין אחזקה], וכן בפמ"ג בסימן נ"ה אות ז' ג"כ מוכח הכי דמדמה שם לענין בדיקת הריאה ובריאה קיי"ל דאם נאבדה בלי בדיקה כשר, **ובתשובות רע"א** (א"ו סי' י) פוסל [א.ה. משום דס"ל דחזקה דרבא לא הו"ל חזקה מעליא, ממילא דא"ו בתפילין וכדו' אף דליכא חזקה איסור מ"מ הו"ל ספק דא"ו] וכן בספר **שעויות** ע"כ. **ובמ"ב** (סי' נה סי' ב) מן מחמיר אף בן י"ח שכתבן דביעבד נראה דא"ו לחמיר אחרי שיש מקילין אפילו לכתחילה וכנ"ל. וע"י **בה"ל** סי' נ"ה (על סעי' ב ד"ה טווא"ה) שהיקל בזה בענין ציצית אע"פ דבעינן טויה לשמה ע"פ הנובי"ל וצ"ל לדברי הבה"ל הנ"ל. [אלא דע"י **בח"י רע"א** (סי' נה סי' ב) **ובמגן גבירים** (סי' נה אות ג) דבזה"ל שאין אנו קונים בבדיקת כל הגוף, אם לא נמצאו לו ב' שערות או גומות, לעולם יש לחוש שמה יש לו שערות או גומות, ולכן אפי' כשאין חשש שמה נשור, כיון שבדקוהו בכל היום שבו נשלמו לו י"ג שנה, חוששים שמה יש לו סימנים. ולא חשבינן ליה מחמת כן אינו לפנינו. אולם יש לדחות דשאני התם דבמחמת חסרן ידעה אין בידו לבדוקו משא"כ בנייד שיש בידו לבדוקם כלל].

וכן מבואר **ברשב"א** (תוה"א ב"ג סי' פד) שכתב דפרי שחייב בדיקה מחמת מיעוט המצוי, הייבם לבדוקו לכתחילה, אבל אם עבר ובשל וכעת אינו יכול לבדוקו מותר, כדרך שאמרנו בהמה שאם בא זאב ונטל בני מעיה שהיא עומדת בחזקת היתר, ועוד דהיא איכא תרי ספיקי חדא דילמא לא הוה ביה, ואם תמצא לומר הוה ביה דילמא לומר ונטל, ע"כ. וכדבריו פסק **השו"ע** (סי' פד סי' ט), וע"י **במ"ב** (סי' קט) שהביא שני הטעמים של הרשב"א. וע"י עוד בפמ"ג (ש"ד שם) שלדעת הרמ"א בסימן ל"ט ע"ב ב' בפסק שבאבד הריאה להקל רק במקום הפס"מ, לולי הטעם השני של הרשב"א (א"ו סי' נה) שהחמיר. אולם בנייד אף הרמ"א יודה להקל דהרי כתבו **הש"ד** (סי' ה) ו**התב"א** (סי' ה) שלענין הריאה החמירו כי חששו שיבואו לאבדה במזיד, וחששו גם שייך גם בהיא דהרשב"א שהרי ביטול הירקות בידים, אבל בנייד דלא שייך חשש זה י"ל דלכו"ע שרי, וכעין חילוק זה מצינו **בפמ"ג** (סי' ה) וכן מוכח מהבה"ל בענין נער שהוציא ידיו והלך שידמה לנאבד הריאה. ועוד י"ל שבנייד איכא ס"ס להקל, שמה אין תולעים ואף אם יש שמה נפל אחר השטיפה. (ולכאורה אין זה בכלל ס"ס משם אחד. דיעוין **בפ"ח** (סי' קי כללי הסי' סי' ק) שכת' דלא מבעיא כשפסק א' מתיר טפי מהשני לא חשיב ס"ס משם א', אלא אפילו כשמוסיף במציאתו כמו ילדה זכר ונקבה שנמא נפתח רחמה כבר קודם לידה זו ואת"ל עתה מ"מ שמה נקבה ילדה קודם. והביאו הפמ"ג (שם אות יא). וכן י"ל שהוא בנייד. ולענין ס"ס זה מצינו ב**שו"ע** (סי' ת"ג ע"ב) ע"י **במ"ב** (אות כד), **במהצ"ש** (סי' ק ד"ה ואפשר) ו**בכה"ח** (שם אות ג). וע"י עוד **ברמ"א** (סי' תלט). ואף אם נימא לחשיב משם א' בתורת **השלמים** (ככלל הסי' קו"ה אות כ) נקט דהאי דינא דס"ס משם א' אינו מוסכם לכרוע. **והפמ"ג** (שם אות יא) צידד שבמקום הפס"מ לא חיי' לשם א').

ועל כן תות שנבדק ע"י שרייה במים וסבון כמבואר לעיל ולא נמצאו בו תולעים אין לחוש שמה יש תולעים מסתתרים בפרי. ואף אם יצאו תולעים על ע"י השרייה והתברר שהפרי הוחזק בתולעים, והרי מבואר ביו"ד סימן פ"ד ע"י שאם הפרי הוחזק בתולעים וא"א לבדוקו אסור לאכלו, שאני הכא שע"י השרייה יוצא מחזקת מתולע שהרי החשש שמה יש כאלו שלא יצאו חשש רחוק וע"כ י"ל דתו לא חיי'.
מסקנא דינא -
ותי שדה טריים ניתן לאוכלם לכתחלה לאחר השרייה ושטיפה וא"צ לרסקם או לקלפם. ויש לנוהג כן: א. יש לבחור תותים שלמים ויפים (לא תאומים או סדוקים). ב. להוריד את הפרי הירוק שבקצה הפרי עם חתיכה דקה של בשר הפרי. ג. להשרות במים עם קצת סבון נוזלי (כש"ל דק'). ד. לשטוף היטב מהסבון. ה. לשפשף עם הידים כל פרי ופרי. (ואם יש פרי יש חשש לחדירה של תולעים לתוכו, או שהוא רך מדי וכיוצא בזה, יש לחצותו לשניים ולבדוקו).

רביעית, וישלך ילך ד"א בלא נטילה.

אולם בכך איש חי (תולדות ס"ט) כתב דביוצא מבית הכסא א"צ להזהר שלא ילך ד"א בלא נטילה ידים, כיון דאין שורה עליו ר"ר כמו בשינה].

ומבואר דגח' האורונים אם היוצא מבית הכסא צריך לנטול ידיו ג"פ, או דסגי פפעס אחת [וע"פ בפמ"ג א"א סי' ד' סי' י"ז, וסי' ד' סי' א'].
ולדינא כתב המשנ"ב (סי' ל"ט) כתב לדינא - וא"צ ג"פ כי אם בקם מן המטה (ויש מחמירים בהולך בין המתיים ומשמש מטתו דבעינן ג"פ ג"פ). ובספר היכל הקודש מצינו ביצא מבית הכסא ג"פ, והמג"א סי' ד' סתר דבריו.

אולם הכן איש חי (תולדות ס"ט) נקט דצריך לנטול ג' פעמים ידיו אורנין וגם לנטול שיעור רביעיית. וואם נכנס לבית הכסא ולא עשה שם צרכיו, כתב בהגהות רע"א (סי' תרי"ג סי' א) דצריך לנטול ידיו משום רוח רעה.

ובפמ"ג (א"א סי' ד' סי' א) הסתפק בדעת המג"א אם צריך נטילה. אולם בס"י תרי"ג (משב"ז סי' ב) כתב דהיוצא מבית הכסא צריך נטילה אפי' לא עשה צרכיו.

וכן הכריע המשנ"ב (סי' פ"ב) דהיוצא מבית הכסא אפי' לא עשה צרכיו, וכן היוצא מבית המרחץ אפי' לא רחץ שם, צרכים נטילה משום רוח רעה השורה באלו המקומות.

וכ"כ לדינא בכך איש חי (פרשת תולדות ס"ק ט"ז). [אולם כתב דגם לא נכנס שם כולו אלא רק הושיט ידיו, אין שורה רוח רעה כמו כשנכנס כל גופו ולכן סגי לרחוץ ככה"ג פעם אחת, והמחמיר לרחוץ אף באופן זה ג"פ תבא עליו ברכה - ואזיל לשיטתו דהיוצא מבית הכסא צריך לנטול ידיו ג"פ].

ועיין בחדש לאלפים (סי' ד' סי' ב) - דאף אם יראה לעיניים שלא תאונה אליו רעה ממה שאינו נוטל ידיו, ידע נאמנה שדברי רבותינו ז"ל חיים וקיימים לעד ולעולמי ועולמים, וכל מה שאמרנו הנהושה כן נגנש, כן יהיה וכן יקום בלי שום ספק, אם לא בגופו שנשמתו, אם לא בעוה"ז בעוה"ב, או שיש לו זכות שתולה ומנקים מזכויותיו.

ולענין כלי, הנה גבי נטילת ידים דשחרית מבואר בב"י (סי' ד) משמיה דהרשב"א דמחמת רוח רעה וכ"ש מחמת נקיות א"צ כלי. א"כ ק"ו גבי נטילת ידים דהיוצא מבית הכסא דא"צ כלי. וננהי דגבי נטילת ידים דשחרית לכתחילה טוב ליטול עם כלי כמבואר בשו"ע שם בס"י, שאני התם דהוא משום דבבוקר נעשה כבדיה חדשה וכמ"ש בב"י שם משמיה דהרשב"א ע"ש].

פניני מוסר

עניני שבת קדש - סעודות שבת (ז)

צריך ביאור מעלת הנשמה יתירה לאכילה ושתיה - "... והדברים מפליאים, וכי בשביל שיוכל האדם להרבות במאכל ובמשתה, בשמחה ובתנוג, ברא הקב"ה ממלך מיוחד בבריאה, שתהיינה הנשמות מתרווחות ומתגדלות בשבת... ועוד גם זאת צריך ביאור. שכן כאשר תתבונן מעט, הלא תראה שאומות העולם בלא "נשמה יתירה" יש להם את הכח והגבורה לאכול ולשתות יין הרבה בכל ימות השבוע, יותר מאשר יש כח לבני ישראל לאכול ולשתות ביום השבת, עם השמחה יתירה שבהם. ומהו, איפוא, הסוד הזה של "נשמה יתירה" שהוא "אות" לעולם, בין כנסת ישראל לאביהם שבשמים". (הג"ר אייזיק שער, לקט שיחות מוסר ע"י ת"ח)

עניני הנשמה יתירה אין האכילה מזיקה לאדם אלא הנוממתו - "וביאר הענין, שכן קדש הקב"ה את יום השבת, במה שברא מהלך של "נשמה יתירה" שתחול על האדם ביום השבת, להוסיף בנפשו קדושה ודביקות בד' יתברך, דוקא מתוך הגשמייות והעונג החומרית... וכן הוא באכילה ושתיה של עונג שבת. שכיון שהנחיל הקב"ה לישראל את ה"נשמה יתירה" - רוחב לב לאכול ולשתות, לנוח ולשמוח, שוב "אין נפש קצה עליו" (כלשון רש"י), כלומר: אין לאכילה והשתיה, המנוחה והשמחה גורמים לו אדם ירידה ממדרגתו, ואין שאתת רובה. הו"ל מגשמת אותו בהנאתו ממנו... אלא אדרבה... הוא יוסיף עליהם ברוחניותו, כיון שעושה כן מתוך חפץ לב להתענג על ד', ולא רק להתענג בלבד, אלא להדבק ממש בד'...". (לקט שיחות מוסר שם ע"מ ט"ט)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"